

Zaboravljeno pomorsko štivo

Danas je svakome manje-više poznato da su pojedine velike kulture i civilizacije nastale isključivo uz krivudave rijeke i na živopisnim obalama mora. Dakle, po svemu sudeći, baš tokovima nabujalih voda i prostranstvu sinje pučine podjednako dugujemo općenitu međuljudsku komunikaciju, bogatstvo razmjene dobara kao i divotu filozofske meditacije.

Važno mora odražavala se u najranijim oblicima čovjekove svijesti: još su stari Egipćani ostavljali jednostavne crteže prvih primitivnih splavi ili brodica po stijenama piramida, na priprostim reljefima sarkofaga i po raznim ukrasnim predmetima. U nekim grobnicama pronađeni su i mali modeli monoksila i galija od kojih su oni najrjeđi — stari preko sedam tisuća godina.

Grci su opet imali čitavu plejadu takozvanih olimpijskih bogova, među kojima su, dakako, sasvim ravnopravno bili zastupljeni i brojni »morski nebesnici« poput Posejdona, što znači da su nepregledno morsko prostranstvo podjednako cijenili kao i čvrsto kopno od kojega su se povremeno rado otiskivali u čaroban svijet avanture i stradanja.

Odrad mora u ljudskoj misli, kako je to zgodno zaključio i profesor Jakša Ravlić u jednoj svojoj književnoj studiji, važan je fenomen iz jednostavnoga razloga što je ono igralo veliku ulogu u životu pojedinih naroda, a mnogi priznati književnici bili su pri tome zahvalni posrednici, kojima je pošlo za rukom da te opće refleksije uspješno izraze u svojim umjetničkim nadahnućima. Zbog toga i estetika mora, iznošenje njegove ljepote i surovosti, poštovanje njegove trajne vrijednosti i nepremostive fatalnosti nije zapravo nikad bilo lišeno društvenog osnova, nego je, štaviše, obogaćivalo politiku mogućeg napretka. Međutim, svjetska književnost, koja je inače preplavljena na prvi pogled argumentiranom potrebom sveopćeg ljudskog djelovanja, istodobno nije baš bremenita tom specifičnom književnom vrstom, jer su isključivi pomorski autoriteti oduvijek bili u neprežaljenoj manjini, pa su na taj način za svaku naciju (čak i pomorsku) predstavljali dragocjenu rijetkost, ostavljajući za sobom tek varljiv trag od Homerove »Odiseje« do Conradova »Tajfuna« ili od »Sindbadovih putovanja« do »Pakla Pacifika«. Upravo zbog toga svaka nova knjiga iz pomorstva bez obzira na etničku pripadnost njezina autora zacijelo u istoj mjeri zadužuje svaku književnost, jer univerzalnost mora i oceana vezuje sve ljude na njegovim obalama gotovo podjednakim iskustvom i entuzijazmom.

U našoj izdavačkoj djelatnosti od njezina nastanka do naših dana u pristupu pomorskoj literaturi toliko se zaostajalo za drugim zemljama da se danas pomorsko štivo gotovo nikako ne može naći na inače pretrpanim policama knjižara. Posebno u jadranskim gra-

dovima kao da se cjelokupna kulturna javnost listom dogovorila da prkoseći najelementarnijoj logici jednostavno okrene leđa moru, koje joj je naposljetku tek poklonjena blagodat, što ne predstavlja ničiju zaslugu. Stariji ljubitelji knjige mogu se tek s odlutalom čežnjom sjetiti dobrih starih vremena »pomorske romantike« u kojoj su nam bili predstavljani rijetki pomorski pisci poput Trešića, Pavičića, M. Vodopića, Jurja Carića i još ponekih koji su polako nestali u moru za borava. Isto su tako najviše po jedno izdanje doživjeli i književni opusi Hremana Wouka, Sheridanana, Petera Frauchena, Eduarda Pesona, Wolfganga Otta, a čitava »biblioteka« također suvremenih, naročito poratnih pomorskih autora za naše čitateljstvo ostat će i dalje nepravedno i potpuno nepoznata. Time svaki kulturni čovjek, bilo primorac bilo kontinentalac, svakako ostaje prikraćen za najbolje stranice pomorskog štiva kao što su, recimo, »The captain« nizozemskog pisca Jana de Hartoga, ili »The ship« Amerikanca C. S. Forestera. A što tek da se kaže o domaćem autoru, kojemu je more isključivo nadahnuće i preokupacija? Opterećeni vlastitim jalovim životarenjem, izdavači su ih potpuno isključili iz sfere svojeg djelovanja, i za takav destruktivni tretman oni nalaze jaderno opravdanje: obično mu kažu da njegovu knjigu jednostavno ne mogu uklopiti ni u jednu postojeću ediciju! U pomorskim krugovima, međutim, bilo je onih ustrajnih i domišljatih intelektualaca kao što je kapetan Dragutin Iskra, koji je svojedobno predložio formiranje barem »male pomorske biblioteke« u kojoj bi se prikazao najširi registar pomorske misli, dostupne čitaocima svih uzrasta.

Naime, ako je u nas i bilo pokušaja da se nešto slično postigne, onda je bilo isključivo govora o »moru u književnosti«, listalo se po debelim tomovima naših ili svjetskih klasika i šturo izvlačilo tek ponešto od svega što su oni sasvim uzgredno napisali o moru. Ali jedna posebna pomorska edicija trebalo bi zapravo da na neki način afirmira »književnost mora« kao što je to pošlo za rukom izdavačima Arthaudu u Francuskoj, Morskom izdatelstvu u Bugarskoj ili Editore Mursia u Italiji, da navedemo samo neka. Nema, zaista, ništa zgodnijeg ni od onih engleskih džepnih knjiga na čijim koricama nekoliko nasmijsanih mornara pere palubu ili obješenjački dobacije za kakvom zgodnom curom na obali; to je naposljetku samo knjiga više o moru, što je sasvim dovoljno. Neka druga obradit će jedno zanimljivo putovanje, neka treća fragment pomorskog ratovanja, more ljubavi ili mržnje, ali sve zajedno samo su zahvalni lanac do istinskog umjetničkog djela. Zasad možemo samo sumorno zaključiti da nikakvo unapređenje pomorske misli ne može naći širem odjeka u našoj kulturnoj javnosti, dok su pojedini pomorski pisci prisiljeni da na »jedvite jade« objave poneku rijetku knjigu o moru, isključivo u vlastitoj nakladi.